

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀਰੀਜ਼ 3

ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਪੂਜਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੇ
ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਅਤੁਲ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਠਾਕੁਰ ਅਰਖ ਅਧਾਰੇ
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ

ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ

ਲੇਖਕ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁਖਮਨੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ

ਡਾਕ ਘਰ ਸਨੌਰ ਪਟਿਆਲਾ ।

ਪੰਜਾਬ ਇੰਡੀਆ

ਮੁੱਲ ਸਵਾ ਰੁਪੈ

ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ,

ਲੇਖਕ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁਖਮਨੀ

ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਦੀ ਤਕ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 21ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਪੰਨਾ 295) ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਕਰਕੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਧਰਮੀ ਪੁਰਖ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖਿਆਲ ਉਪਜਨਾ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤਿ ਤੋਂ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਵਿਸਰਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਬਾਕੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਮਨ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰੇ ਜਾਂ ਮਰਨ ਪਿਛੋਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਪਰਮ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੁੜਕੇ ਜਨਮ ਨ ਲਵੇ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਹੇਤ ਕੋਈ ਜਨਮ ਲੈਣ ਤੇ ਬੰਦਸ਼ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਅਚਿੰਤ ਮਨ ਇਕ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

ਸੁਕ੍ਰਿਤ, ਸਵੇਮਾਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਿਜੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਢੰਗਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਮੀਰਾਂ ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਸੁਖੀ

ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਲਾਲਸਾ ਸੋਹਣਾਂ ਆਮ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸਚਿਆਰਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦੀ ਹੋਵੇ।

ਸਿਖੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰ ਸਿਖ ਦੇ ਨਿਜਾ ਪ੍ਰਤੀ ਬਤੀਤ ਕੀਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਝਲਕਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਵੇ ਨਾ ਕਿ ਉਸਦੇ ਨਿਰੋਲ ਗਿਆਨ ਤੋਂ

ਕੀ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਦੀ ਥਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ?

ਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁ ਜੀ ਨੀਸਾਣ' ਦਾ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਬੋਲਕੇ ਭਾਵ ਰਸ ਸਹਿਤ ਉਚਾਰਨ ਜਿਆਦਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ?

ਕੀ ਕੇਵਲ ਨਿਗਾਹ ਫੇਰ ਕੇ ਕੀਤੇ ਪਾਠ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਕੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿਖ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਮਨੋਬਲ ਦਾ ਆਧਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚਲੇ ਸੰਕਲਪ ਸਨ ਜਾਂ ਸੁਆਦ ਲੈ ਕੇ ਰਸਿਕ ਰਸਿਕ ਉਚਾਰੀ ਜਾਂ ਸੁਣੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਸੀ ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਆਉਂਦੀ ਮੌਤ ਸਾਹ-ਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਏ ਚਿੰਤਾ, ਭੈ ਜਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ ?

ਕੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਈ ਬਾਣੀ ਨਿਰੋਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਅਖਰ/ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕਲਪਤ ਸਰੂਪ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਅੱਖਰ, ਲਗਾ ਮਾਤਰਾ, ਬਿੰਦੀ, ਟਿੱਪੀ, ਅੱਧਕ ਲਾ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਓ,ਅ,ਏ

ਤੇ ਹੋ ਅਖਰ ਤੇ ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਧਾਕੇ ਜੋ ਅੱਖਰ ਛੱਡ ਕੇ (ਘਟਾ ਕੇ) ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਸ਼ਬਦ ਵਲ ਕੇਵਲ ਸੰਕੇਤ ਹੀ ਹੈ ? ('ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ ਸਾਡਾ ਗੌਰਵ' ਅਪਰੈ - 1989 ਪੰਨੇ 26 ਤੋਂ 28 ਨੂੰ ਇਸੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਲੇਖ ਗੁਰਬਾਣ ਦੀ ਵਚਿੱਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਇਕ ਅਧਿਐਨ ਵਧੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ।)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਤੇ ਦੋ ਲਗਾ ' ' ਤੇ ' ' ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵੇਂ ਲਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਸੰਗੀਤਕ ਉਚਾਰਨ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਹੜੀ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰਨ/ ਸਮਝਨ ਲਈ ਹੈ ?

ਕੀ 'ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਜੋ ਆਮ ਕਰਕੇ ਹਰ ਘਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੰਗੀਤਕ ਰਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕਰ ਕੇ ਹੋਏ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ

'ੴ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' ਬਰਾਬਰ ਸਮਾ ਦੇ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਵੇ - ਸੰਗੀਤਕ ਰਸ ਪੂਰਾ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਰਾਮ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰੋਹ ਤੇ ਅਵਰੋਹ ਦਾ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਹੀ ਹੈ । ਕੀ ਇਸਦਾ ਉਚਾਰਨ ਸਮੇਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ? ਲੰਮੀਆਂ ਤੁਕਾ ਆਰੋਹ ਅਵਰੋਹ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਰਾਮ '।।' ਤੇ ਹੀ ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਰੋਹ, ਅਵਰੋਹ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਿਤਨੇ ਸਮੇਂ (ਮਾਤਰਾ ਤਾਲ ਦੀਆਂ) ਵਿੱਚ

ਉਚਾਰਨੀ ਯੋਗ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤਾਕਿ ਸੰਗੀਤਕ ਤਾਲ ਦਾ ਰਸ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ?

ਕੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਪਧਤੀ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ?

ਕੀ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅਪਣਾ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੁਰਤਿ ਮਨ ਤੇ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਕੀ ਕੀਰਤਨੀਏ, ਜਾਂ ਉਚਾਰਨੀਏ ਅਪਨੇ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ 'ਵਾਹਵਾ' 'ਹਉ ਵਾਰੀਆ' 'ਪਿਆਰਿਆ' 'ਰਾਮੁ ਰਾਜਿਆ' ਆਦਿ ਜੋ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੁਰ ਆਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ/ਕੀ ਇਹ ਸਾਧਾਰਣ ਭੁਲ ਹੈ ਜਾਂ ਇਕ ਨਾਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ? ਕੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਵੰਡਕੇ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਕਰਕੇ ਗਾਉਣਾ ਜਾਂ ਉਚਾਰਨਾ ਕਿਸੇ ਤਾਈਂ ਯੋਗ ਹੈ ?

ਕੀ ਰਹਾਉ ਦਾ ਅਰਥ ਕੇਵਲ ਟੋਕ, ਧਾਰਨਾ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੀ ਬਣਤਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਧੁਨਿ ਜਾਂ ਧੁਨੀ ਭੀ ਹੈ ?

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਸੁਆਰਥ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਰਥ ਵੱਲ ਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਿਛੇ ਕੀ ਕੀਤਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਅੱਗ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸੇਧ ਨਿਰਲੇਪ ਪਰ ਉਪਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਵਲ ਹੈ। ਮਨੋਰਥ

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਦਾ ਹੈ।

ਉਪਦੇਸ਼ ਕਾਵਸ਼ਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਮਨੋਰੰਜਕ ਹੈ
ਥੇ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਵਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ
ਲਈ ਸੰਗੀਤਕ ਭੀ ਹੈ।

ਰਾਗ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾ ਦਿਨ ਰਾਤ
ਵਿਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਦਾ ਗੁਰੁ ਸੰਬੰਧਿ
ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਉਚਾਰੇ ਉਸਦਾ ਅਜ਼ਰ ਸੁਰਤਿ/ਮਨ ਤੇ ਤਾਂ
ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੁਖ ਤੋਰ ਤੇ ਤਾਂ 1 ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ
ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸ ਨ ਕਿਸੇ ਰਾਗਿ ਜਾਂ ਰਾਗਾਂ
ਦਾ ਸਮਾ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭੀ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿਖ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ
ਚਾਹਵੇ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਭਾਵ ਇਹ
ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰਾ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੇਂ
ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਜੇ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋਗੇ/
ਗਾਵੋਗੇ ਤਾਂ ਵੱਧ ਤੇ ਵੱਧ ਆਨੰਦ ਮਾਨ ਸਕੋਗੇ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੋ ਰਾਗ ਮੌਸਮੀ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ
ਬਸੰਤ ਜੋ ਮਾਘੀ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਹੋਲੇ ਮੁਹੱਲੇ ਤਾਂਈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ
ਪੂਰਨ ਤੋਰ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਮਲਾਰ ਜੋ
ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ
ਆਨੰਦ ਮਈ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਹਲਾ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਿਖੇ 1 ਤੋਂ 17
ਤਾਂਈਂ ਘਰ ਲੈ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ

ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਬਖਸੀਸ ਸਿੰਘ (ਜੇਤੂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਇਨਾਮ 1969) ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀਏ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਤ 'ਘਰ' ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਹ ਅਨਜਾਣ ਹਨ ।

ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਵਿਚ ਤਿਨ ਹੀ ਸਪਤਕ ਹਨ ਜੋ ਤਿਨ ਹੀ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਉਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚੌਦਾ ਘਰਾਂ ਨੂੰ 'ਬੇ ਘਰ' ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਰਬਾਬ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਤੰਦਾ/ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਸਕੇ ਜਾਂ ਢਿਲਾ ਕਰਕੇ ਘਰ/ਲਾ ਪਲਟੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ ਕੀਰਤਨੀਆ ਦੀ ਸੰਗਤੀ ਲਈ ਰਬਾਬ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕਰਨ ਦੀ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤਾਤਨਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖਾ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਅਕਾਰਥ ਗਿਆ ਹੈ (1426) ਜਾਂ ਗੁਰ ਸਿਖੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਉ, ਇਹ ਅਮਲੋਕ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬਿਰਥਾ ਗਵਾਰਹੋ (219) ॥

ਪੰਜਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੈਤਸਰੀ ਰਾਗ (705) ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਉਦਮ ਤਾਂ ਅਨੇਕ

ਭੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਗਾਵਿਆ ਨਹੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਜੇ ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਮਹਿੰਗਾ ਅਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਮਰ ਜਨਮਿਹੰਗਾ ।

ਨੌਵੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ (902) ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿਆਲ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਕਿ ਉਸ ਗੁਰਸਿਖ ਨੇ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਕ ਕਰਮ ਕਰ ਲਏ ਜਿਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫਤ ਗਾ ਲਈ ਹੈ ।

ਇਹ ਇਕ ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਾਇਆ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਾਜਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਭਾਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਜਬ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹ ਕਿ ਪਾਹਲਾਂ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆ ਸਿਖੇ ਫਰ ਜਥਾ ਬਣਾਉ ਤੇ ਫਿਰ ਹੀ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਗਾ ਸਕੋਗੇ ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਕਿਨੀ ਢਾ ਲਾਈ ਹੈ ਇਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਅਪਨਾ ਬਾਲਪਨ ਜੋ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪਛਕੜ ਦਾ ਹੈ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿਵੇਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਮਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਸਾਝੀ ਥਾਂ ਜੜ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਰਾਤ ਜੋਟੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਤੇ ਕੇਵਲ ਢੋਲਕੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਨੰਦਮਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸੀ । ਦੂਰ ਪਏ ਸਰੋਤੇ ਜੋ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਦੇ/ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਨੰਦਮਈ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ । ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ

ਟੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤੀ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਦੀ।

ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੇਖਕ ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ. ਆਪਣੀ
ਕਿਤਾਬ 'ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਚਲਾਇਆ ਜੋ 'ਗੁਰਮਤਿ
ਨਿਰਣੈ' ਤੇ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਹੈ ਉਸਦੇ ਅਧਿਆਇ

ਆਉ ਜੀ ਤੂੰ ਆਉ ਹਮਾਰੇ

ਹਰਿ ਜਸ ਸ੍ਰਵਨ ਸਨ ਵਨਾ

ਤੁਧ ਆਵਤਿ ਮਰਾ ਮਨ ਤਨ ਹਰਿਆ

ਹਰਿ ਜਸ ਤੁਮ ਸੰਗ ਗਾਵਨਾ ॥ (1018)

ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਨੀ ਗਾਵਨ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਪਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ ਪੰਨਾ
193 ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ

'ਉਕਤ ਪਰਮਾਣ ਜੋ ਫਰੀ ਏਗ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾਣੇ
ਸਮਾਨ ਹਨ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਨੁਕਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦੇ
ਹਨ।

(1) ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦੀ approach (ਕਥਨ ਢੰਗ)
Psychological ਮਨੋ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕ ਤਥਾ
ਸ੍ਰੋਤੇ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ

(2) ਅਜੇਹੇ ਦਿਲ ਤਰੰਗਾ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦਿੱਤੀ
ਪਾਹ ਸੋਨੇ ਉਪਰ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਅਸਰ ਰਖਦੀ ਹੈ।

(3) ਐਸਾ ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਣ ਸੁਣਨ ਦਾ ਅਸਥਾਨ
ਸੰਗਤ ਹੈ ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਇਹ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ

ਗੁਰਮਤ ਅੰਦਰ ਕੀਰਤਨ ਅਥਵਾ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਗਾਉਂਦੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਮੁਖ

ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਸਿਧ ਆਲੋਚਕ ਡਾ: ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧੀਰ ਰੀਡਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ 'ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ' ਦਾ ਰੀਵਿਊ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਜੱਗ ਬਾਣੀ' ਜਲੰਧਰ ਦੀ 13 ਜਨਵਰੀ 1985 ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਜੋ ਇਹ ਹੈ :-

“ਲਮੇਰੀ ਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤਮ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਕਤ ਅਧਿਆਇ ਇਕ ਅਤਿ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਨੁਕਤਾ ਉਭਾਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਧੀ ਦਾਰਸ਼ਨਕ ਨਹੀਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ। ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਾਣਨ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਉਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਬਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮਾਣਨ ਦੇ ਕਫ਼ਮ ਨੂੰ ਹੀ ਤੀਖਣਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਅਧੀਨ ਹੀ ਵਿਸਮਾਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਵਿਧੀ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਬੋਝਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਸੁਹੇਲਾ ਜੀਵਨ ਮਾਨਣ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚਿਤ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮੌਲਕ ਸੋਚਣੀ ਅਤੇ ਦਲੀਲ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖਣੀ ਕਾਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਰਹਿਸ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਗੇ।”

ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਜੀਵ-

ਨ ਜਾਚ ਹੈ ਜੋ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਮਸਾਂ ਹੀ ਜਾਂ ਥੋੜਾ ਸੁਖਾਲਾ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਤ ਦਾ ਗੁਜਰਾਨ ਕਰਦੇ ਸੀ/ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਨ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ।

ਰਵਾਇਤ (Tradition) ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨ ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮ: 4 ਤਾਈਂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ਭਾਵ ਅਜ ਕੱਲ ਦੇ ਪੰਨਾ 262 ਤਾਈਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ । ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਿ 'ਤੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰ' ਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਚੋਂ ਆਖਣ ਦਾ ਹੀਆਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰੇ । ਆਖਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵੰਨੀਓ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਪੋਥੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਸਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਖਾਸ ਔਖੀ ਹੈ । ਸੋ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਭੁਸੀ ਕੂਠੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਰੋ ਕੋਈ ਏਹੋ ਜੇਹੀ ਸਰਲ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਲਅ/ਬਖਸ਼ੋ ਜਿਸਦੇ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ ਆਮ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਮਝ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਚਾਰ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਦਿਲਗੀਰੀ (Mental depression) ਤੋਂ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ (optimist) ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਅਗਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਸਮਾਦੀ ਮਾਨ ਸਕਣ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਸਕਣ ।

ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ

ਕੀਤੀ ।

ਪਹਿਲੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਮਢਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ ਅਤੇ 17ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਆਰੰਭਕ ਸ਼ਲੋਕ ॥ "ਆਦਿ ਸੱਚਿ ਜਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭਿ ਸਚ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭਿ ਸਚੁ ॥੧॥ ਨਿਸਚਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ 24 ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ।

ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਦੋ ਅਨਿਖੜਵੇਂ ਭਾਗ ਹਨ । ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸਵਾਰੀ । ਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਡਿਤ ਕਹਾਕੇ ਵਡੇ ਬਣੇ ਸਮਝ ਦੇ ਸਨ ਨੇ, ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਦੀ ਖੰਡਨ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ 'ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖਵਾਰ' ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਸੋਚਨ ਠਾਲ ਸਚਿਆਰਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਅਮਲ ਭੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਡਿਤ ਗਿਆਨੀਆਂ ਮਿਲਕੇ ਇਹ ਫੇਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਸੋਚੈ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਅਰਥਾਂ ਲਈ 'ਸੋਚੈ' ਹੋਣਾ ਠੀਕ ਹੈ ।

ਰਾਗੀ ਭਾਈਆਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗੀਤਕ

ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਰਾਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜੋ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਧਿਗਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼, ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਹੱਤਵ ਦੇਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸ਼ਬਦ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ। ਅਸੀਂ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀ ਰੱਖਣਾ ਹੈ :

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਆਪਣੀ ਰਚਣਾ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ' 1 (1982) ਦੇ 'ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਵਿੱਚ ਨਿਰਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ "ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਬ ਗੁਣ-ਸਾਗਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਭਾਤੀ, ਸੁਹਾਵਣੀ ਸਰੋਸ਼ਟ ਚਿਤ੍ਰਵਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਤਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਕਿਸ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚਲਣਾ ਹੈ।"

ਡਾਕਟਰ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਰਚਣਾ 'ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਵੇਚਨ 1982' ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਨਾ 70-71 ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

"ਸੁਖਮਨੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਤਾਂ ਵੱਧ ਥਾਈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਪਾ ਸਮਰਪਨ ਕੀਤਿਆਂ ਅਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਝਮੇ-ਲਿਆਂ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਵਿਵੇਚਨਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਕੇ

ਹੁਣ ਪਾਠਕ ਦਾ ਸੁਖਮਨੀ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਣਾ ਲੈ ਸਕੇ ਕਿ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਤੇ ਬਲ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਆਰੰਭਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :-

(1) ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ 24 ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਹੈ ।

(2) ਹਰ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ ਉਸਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸਲੋਕ ਵਿਚ ਹੈ ।

(3) ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਭਾਂਤ-2 ਦੀਆਂ ਮਾਨ-ਸਿਕ/ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੋਲਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-2 ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ।

(1) ਅਤੇ (2) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ (147001)

(4) ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਾਂਈ ਸਾਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ।

(5) 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ ਅਤੇ 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ ਹੈ ।

(6) ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ, ਆ-
ਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰਖਕੇ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ
ਉਹ ਇਕ ਤੁਕ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੁਕਾਂ
ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਜਾਂਚਕੇ।

ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ
ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ, ਫੇਰ ਉਸਦਾ
ਪਦਾ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਸਬਦਾਰਥ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
S.G.P.C. Amritsar 1979 ਦਾ ਪੰਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ
ਹੈ।

(1) ਮਨ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਜਸ ਗਾ
ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੁਖ ਸੋਜ ਸੋਈਜੈ॥

ਮਨ ਆਠ ਪਹਰ ਤਾਕਾ ਜਸ ਗਾਵੀਜੈ॥

6 (2) 269

ਸੋ ਪਾਠਕ ਲਈ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ
ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸੋਹਾਗਨ ਸੁਖੀ ਮਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਅਵ-
ਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅਪਨੀ ਸੋਜ ਤੇ ਪਈ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦੇ ਜਸ ਗਾਵਨ ਦੀ
ਤਾਕੀਦ ਹੈ। ਸੋ ਛੇਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿਮਰਨ ਲਈ
ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਰਿਜਰਵ ਰੱਖਨ ਲਈ ਲੋੜ ਸਤਿਗੁਰਾ ਨਹੀਂ
ਦੱਸੀ।

(2) ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਹਰਿ ਗੁਣ ਹੀ ਗਾਉਣੇ
ਹਨ।

ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗ ਸੁਨਉ ਹਰ ਨਾਉ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਹਰ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥

7 (7) 272

(3) ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਫਲ ਦੀ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਖਿਆਲ ਕਿ ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੈਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ ਰਮਿਆ/ਰਚਿਆ ਰਹਿਣ ਦੇ ।

ਕਾਹੂ ਫਲ ਕੀ ਇਛਾ ਨਹੀ ਬਾਛੈ ॥

ਕੇਵਲ ਭਗਤਿ ਕੀਰਤਨ ਸੰਗ ਰਾਚੈ ॥

9 (2) 274

(4) ਸਾਰੇ ਮਾਨਸਕ ਰੋਜ਼ਾਂ ਲਈ ਦਾਰੂ, ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ (Vision) ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ ਹਨ ।

ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦ ਨਾਮ ।

ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥

9 (2) 274

(5) ਲੱਖਾਂ ਹੀ ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ, ਆਤਮ ਰਸ ਮਾਣਕੇ ਸਹਿਜ ਆਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਕਈ ਕੋਟ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵਹਿ

ਆਤਮ ਰਸਿ ਸੁਖਿ ਸਹਿਜ ਸਸਾਵਹਿ ॥

10 (8) 176

ਕਈ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ

ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਾਉਣ ਰਾਹੀਂ ਸਹਿਜ ਆਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਇਕ ਸੋਖਾ ਭਗਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ।

(6) ਉਹ ਜਨ ਜਗ ਵਿੱਚ ਵਡਭਾਗੀ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਕਿ ਜਿਸ ਜਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਜਦੋਂ ਭੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਨ ਵਲ ਹੈ ਉਹ ਵਡਭਾਗੀ ਹੈ ।

ਬਡਭਾਗੀ ਤੇ ਜਨ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਹਿ ॥

14 (3) 281

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨੀਏ ਲਈ 'ਬਡਭਾਗੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ

(7) ਸੁਖੀ ਲੋਕ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਮਨ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਪਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਹਨ ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ।

ਮਨ ਤਨ ਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ ਤੇ ਮੁਖੀ

ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਨਹੁ ਤੇ ਸੁਖੀ

14 (3) 281

(8) ਉਹੀ ਲੋਕ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਨਿਰਲੇਪ, ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਿਖਿਆਨ ਵਜੋਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਅਨੰਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਕੇਵਲ ਬਖਾਨ ।

ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਮਹਿ ਸੋਈ ਨਿਰਬਾਨ ॥ 14 (4) 281

ਉਪਰ ਤਿਨ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੰ : 6, 7 ਤੇ 8 ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਅਸਟਪਦੀ ਚੋਦਵੀਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ ।

(9) ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਮਿਲਕੇ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ (ਕਗਤੀ) ਵਡ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜੁੜਕੇ ਲੋਕ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਹਰ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਚੱਖਕੇ ਮੁਕਤਿ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਸਾਧ ਸੇਵਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ।
 ਸਾਧਿ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਗਾਈਐ ॥
 ਅਨਿਕ ਬਿਘਨ ਤੇ ਸਾਧੂ ਰਾਖੈ ॥
 ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਚਾਖੈ ॥

10 (6) 283

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਪਰ ਲਿਖੇ ਨੰ : 2 ਕਿ ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਹਰਿ ਗੁਨ ਹੀ ਗਾਉਣ ਹਨ ਤੇ ਨੰ : 6 ਉਹ ਜਨ ਜਗ ਵਿੱਚ ਵਡਭਾਗੀ ਹਨ ਜੋ ਸਦਾ 2 ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਨ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

(10) ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਕੁਝ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਦਰਿ ਭਾਵ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰਪੂਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਹੀ ਚਲੀ ਜਾਣਾ ਹੈ ।

ਲੇਖਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਨਾ ਨੰ : 8 ਤੇ ਲਿਖ ਚੁਕਿਆ ਹੈ

ਕਿ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ 16 ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਕ/ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ 2 ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਬੋਧਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪਾਉਣ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਸੋ ਪਾਠਕ ਦਾ ਹੁਣ ਧਿਆਨ 16ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ 8ਵੇਂ ਪਦੇ ਦੀਆਂ ਅੰਤਮ ਤੁਕਾਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਆਤਮਾ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਉਸਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲੇਗਾ ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਨਦਬਿ/ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਅੰਦਰ ਫਲ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਭੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸ਼ੰਕਾ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਟਾਉਣ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ -

ਗੁਨ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀਰਤਨ ਜਨ ਗਾਵੈ ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਫਲ ਪਾਵੈ ॥

16 (8) 285

(11) ਲੇਖਕ ਨੇ ਪਿਛੇ ਪੰਨਾ 8-9 ਨੰ: 2 ਤੋਂ 4 ਵਿੱਤ ਹੀ ਨਿਰਣਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ਼ ਉਸਦੇ ਆਰੰਭਕ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਅੰਕਤ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅਠਾਰਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤਾਂਈ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਨਸਕ/ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਜਿਸਨੇ ਸਚੇ ਸੁਆਮੀ (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ) ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸਚਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੰਗਤਿ ਅੰਦਰ ਭਾਵ ਉਸਦੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ

ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦਾ ਗੁਰਸਿਖ ਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਲੋਕ ॥ ਸਤਿ ਪਰਖ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ
ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸਕਾ ਨਾਉ ॥
ਤਿਸ ਕੇ ਸੰਗਿ ਸਿਖ ਉਧਰੈ,
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥

18 (ਸਲੋਕ) 285

(12) ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਪ ਗਾਵਹੁ, ਹੋਰਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ
ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਪਨੇ ਨਾਲ ਗਵਾਵਹੁ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ
ਸੁਣਕੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਗਾ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ 'ਸਿਖ
ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ' ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂ ਕੇ, ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ
ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਤੇ ਸਚਾਈ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ (ਭਾਵ
ਹਨ ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸੀ ਉਸਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ)
ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਉ ।

ਆਪਿ ਜਪਹੁ ਅਵਰਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵਹੁ ॥
ਸੁਨਤ ਕਹਤ ਰਹਤ ਗਤਿ ਪਾਵਹੁ ॥
ਸਾਰ ਭੂਤ ਸਤਿ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਉ ॥
ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ ਨਾਨਕ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥

19 (6) 289

(13) ਕਿਹੜੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜ਼ਿਕਰ
ਕਰਦੀ ਹੈ । ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੁਨ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ-

ਬੇਣੀ ਪੰਡਿਤ ਜੋ ਆਪਣਾ ਪੁਸਤਕਾਲਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ

ਅਮਰ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਮੁਥਾਹਸਾ ਕਰਨ ਲਈ
ਗੋਂ ਏਦਵਾਲ ਆਇਆ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਉਤਰ
ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ
ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ
ਮਨ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਭਾਵ ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਸੁਆਰਥ ਤੋਂ ਹਟਾਕੇ
ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਬਿਧਿ ਦਸੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਆਦਮੀ
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਸਕੇ । ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਮਲਾਰ ਰੋਗ ਵਿੱਚ
ਸ਼ਬਦ ਪੰਨਾ 126 । ਤੇ ਦਰਜ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ

‘ਪੰਡਿਤ ਇਸ ਮਨ ਕਾ ਕਤਹੁ ਬੀਚਾਰ’

ਰਹਾਉ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬੇਨੀ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ
ਸੰਬੰਧਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ
ਵਿਚ ਹੋ ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਸੋ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਕੇ
ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਾਨਕ ਪੰਥ ਤਾਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ
ਪਾਧੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਸੇਧ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ : ਮਨ ਮੈਲੇ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮੈਲਾ
ਤਨ ਧੋਤੇ ਮਨ ਹੋਛਾ ਨ ਹੋਇ ॥

(558)

ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਸਨ ਕਿ ਮੈਲਾ ਮਨ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰ
ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਮੈਲ ਭਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨ ਮਤੀਆ ਦੇ
ਅਖੌਤੀ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਤਨ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨ
ਹੋਛਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

‘ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਫੈਲ’ ਭੀ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੇ ਜਾਨਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਰਥ (1) ਮੈਂ, ਪਣੇ ਦਾ ਭਾਵ ਜੋ ਅੰਦਰ ਸਬੂਲ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਵੇ। ‘ਮੈਂ’ ਜਦ ‘ਮੈਂ ਨਹੀਂ’ ਵਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਾ ਨਿਵਾਰਦੀ ਹੈ। ‘ਮੈਂ’ ਜਦ ‘ਹਉ’ ਵਲ ਝੁਰਦੀ ਹੈ ‘ਹਉ ਹਉ’ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਦ ਆਪਾ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭਾਵ ਤੋਂ ਮੌਹ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਫਸਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਉਮੈ ਹੈ। ਅਹੰਕਾਰ ਅਭਿਮਾਨ। ਯਥਾ ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਹੈ। (2) ਤਥਾ ਅੰਤਰ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਬਿਖ ਫੈਲਦੇ ਅਰਥ ਦਿਤੇ ਹਨ।

‘ਵਿਹੁ ਵਾਂਗ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ’

ਡਾ: ਨੇਕੀ ਅਨੁਸਾਰ ‘ਭਾਵੇ ਕਈ ਥਾਂਈ ‘ਹਉਮੈ ਪਦ ਨੂੰ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਅਰਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਤੇ ‘ਹਉਮੈ’ ਦੇ ਉਚੇਚੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ। ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੰਜਾ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ। ‘ਅੱਗੇ ਚਲਕੇ ਹਉਮੈ ਕੀ। ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਨੇਕੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ‘ਹਉਮੈ’ ਆਪ

1) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼ (1439) ਛਾਪਕ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੇਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

2) ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੜ੍ਹੋ ਡਾ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਦਾ ਲੇਖ ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਹੈ ਆਲੋਚਨਾ ਅਕਤੂਬਰ ਦਸੰਬਰ 1989 ਪੰਨੇ 3 ਤੋਂ 7

ਦੀ ਉਹ ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਆਸਰੇ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਮੈਂ' ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਲੱਖੜ ਦ ਨਿਜੀ ਅਨਭਵ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਲਈ ਹਉਮੈ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੋ ਕਰਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਆਫਰਕੇ 'ਅਹੰਕਾਰੀ' ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦੇਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਹਉਮੈ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਨੁ ਦੀਆਂ ਪਸ਼ੁ ਬਿਰਤੀਆਂ (instinct) ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਬੰਦੇ ਦਾ ਇਹ ਬਰਤਾਉ ਕਿ ਜਿਥੇ ਚਾਰ ਬੰਦੇ ਜੁੜੇ ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਬੀਤੀਆਂ ਹੀ ਸਣਾਈ ਜਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਾ ਦੇਣ ਇਕ ਰੋਗ ਸਮਝੋ ।

ਅਸੀਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਲੜੀ ਫੜਨੀ ਹੈ ਗਾਉਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਾਉਣ/ ਉਚਾਰਣ ਨਾਲ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੀ ਮਲ ਧੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਬਣੀ ਹਾਇ (Prejudice) ਦੀ ਬਾਂ ਹਰ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਗੁਣ/ਅਵਗੁਣ (Merits and Demerits) ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਨਿਰਣਾ ਲੈ ਸਕਣ ਦੀ ਬਲ ਬੁਧੀ ਬਹਾਲ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ

ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਤੇਰੀ ਉਤਰਸ ਮੈਲੁ ॥

ਬਿਨਸੁ ਜਾਏ ਹਉਮੈ ਬਿਖ ਫੈਲ ॥

ਬਿਖ ਫੈਲ ਦਾ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਮੁਆਮਲੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਜਾਤੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ (Prestige issue) ਬਣਾਕੇ ਉਸ

ਪਿਛੇ ਗਲਤ ਦੋਸਤ ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕੁਚੇਕਰ ਚਲਾ ਲੈਣਾ ਛੈ ।

14) ਤਨ ਮਨੋਇਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵੇ
ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਗਵਾਲਾ ਹੈ :-

ਏਕਸ ਕੇ ਗੁਨ ਅਨੰਤ"

ਮਨਿ ਤਨਿ ਜਾਪ ਏਕ ਭਗਵੰਤ ॥ 19 (8)289

ਪਾਠਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਪਾਸੇ ਦੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
ਕਿ ਉਨੀਵੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਤਿਨ ਥਾ ਉਪਰੋਕਤ 12, 13
ਅਤੇ 14 ਤੇ ਬਲ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਣ ਤੇ ਦਿਤਾ
ਗਿਆ ਹੈ

ਪ੍ਰੋ: ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ ਨੇ 'ਸੁਖਮਨੀ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ
ਉਪਰੋਕਤ 19 ਵੀ ਪੰਤੀ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ਼ (ਪੰਨਾ 22-23)
ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

(19) ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ
ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਅਮੁਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਭੁਸਮਾ ਭੂਤ
ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਛਿਨ-ਭੰਗਰ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦੋਲਤ
ਇੱਕਤਰ ਕਰੋ; ਉਸ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉ, ਇਹੋ ਕਾਇਆ ਕਲਪ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵਿੱਧੀ ਹੈ । ਜੇ ਇਕ ਤੇ ਭਰਸਾ ਟਿਕਾਵੇਗੇ ਤਾਂ
ਸਾਰੇ ਭੋਗ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਧਨ ਇਹ
ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਤਾ ਸੱਭ ਨਾਮ ਦੀ ਹੀ ਬਰਕਤ ਹਨ ਇਸ
ਕਰਕੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਦੇਣ
ਵਾਲੀ ਹੈ ।

ਗੁਣ ਗਾਵਤ ਤੇਰੀ ਉਤਰਸਿ ਮੈਲ ॥

ਬਿਨਸ ਜਾਇ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਫੈਲ ॥

ਹੋਇ ਅਚਿੰਤ ਬਸੈ ਸੁਖ ਨਾਲਿ ॥

ਸਾਸਿ ਗ੍ਰੁ ਸਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥

‘ਪਦਮ’ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ
ਯਾਦ ਵਿਚ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ‘ਗੁਣ ਗਾਓ ਦਾ ਭੀ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ।

(15) ਛੇਵੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ (ਪੰਨਾ 9 ਨੰ:
1) ਤੇਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ

‘ਮਨ ਆਠ ਪਹਰ ਤਾ ਕਾ ਜਸ ਗਾਵੀਜੈ’

ਹੁਣ ਉਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਦਲਵੇਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਬਲ ਦੇਕੇ
ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ :-

ਸਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਵਉ”

ਸਾ ਸ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਹਿ ਧਿਆਵਹੁ ॥

16) ਜਿਸ ਗੁਰ ਸਿਖ ਨੇ ਸੰਗੀਤਕ ਉਚਾਰਨ ਨਾਲ
ਇਕ ਨਿਮਖ ਲਈ ਭੀ ਜੋ ਵਿਸਮਾਦੀ ਅਵਸਥਾ ਮਾਨ ਲਈ
ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਬਾਰਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਭੀ ਉਹੀ ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ
ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੈ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਬਾਰ-2 ਲੈਦਾ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਉਸ
ਦਾ ਮਨ ਨਿਰ ਇਛਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਜੋ ਕੋਈ ਮੰਗ ਹੀ ਨਹ
ਰਹੀ ਤਾਂ ਮੰਗਾ ਪੂਰੀਆ ਜਾ ਨਾ ਪੂਰੀਆ ਹੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ
ਹੀ ਕਿਥੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ।

ਉਪਰੋਕਤ ਨੰ: 15 ਤੇ 16 ਵਿਚ 20 ਵੀ ਅਸਟਪਦੀ
ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ ਦੇਂਦਿਆ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :-

“ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਜਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਮਾਤਰ ਹਾਸਲ
ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਮੁਕਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਸਗੋਂ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਆਤਮ ਸਮਰਪਨ ਕਰਕੇ ਸਾਡਾ ਕੰਮ
ਜੋੜਦੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਨਤੀ ਨੂੰ ਫਲ ਲਾਉਣਾ
ਉਸਦੀ ਅਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਅਸਟਪਦੀ
ਵਿਚ ਸ਼ਰਣ ਪੈਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਦੀ ਬਾਰ ਬਾਰ
ਤਾਕੀਦ ਹੈ ।

ਜਾਚਤ ਜਨੁ ਜਾਚੈ ਪ੍ਰਭ ਦਾਨ ॥
ਕਰ ਕਿਰਪਾ ਦੇਵਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥
ਜਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਮਾਗਉ ਧੂਰਿ ॥
ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇਰੀ ਸਰਧਾ ਪੂਰਿ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ।
ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮਹਿ ਧਿਆਵਉ ॥

20 (1) 290

ਉਹ ਕਿਉਂ ਭੁਲੇ ਜੋ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਵੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈ ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੱਜਣਾਂ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੋ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ
ਹੈ, ਕਿ ਕੇਵਲ ਸਿਮਰਨ ਵਿੱਚ ਲਗੇ ਰਹੋ ।

ਸਾਜਨ ਸੰਤੁ ਕਰਹੁ ਇਹ ਕਾਮ ॥
ਆਨ ਤਿਆਗਿ ਜਪਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥

20 (4) 290

ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ, ਅਨਾਥਾਂ ਦਾ ਨਾਥ ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਤ
ਪਾਲਕ ਹੈ । ਉਸਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀਆਂ ਤੇ ਬੈਕੰਠ
ਵਿਚੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਰਾਜ ਭਾਗ ਤੇ ਹਰ ਚੰਗਾ ਖਾਣਾ ਪਹਿ-
ਨਣ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਐਸ਼ਵਰਯ ਹਭ ਉਸੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ।
ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾਉਣਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ
ਹੈ ।

‘ਪਦਮ’ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੀ ਹੈ ਪਾਠਕ
ਆਪੇ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਵੇ।

(17) ਜਿਸਨੂੰ ਚਾਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ
ਲਵੇ ਅਪਨਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਭਗਤੀ ਵਜੋਂ
ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਨ ਗਾਵੇਗਾ।

ਜਿਸ ਭਾਵੇ ਤਿਸੁ ਲਏ ਮਿਲਾਏ ॥

ਭਗਤਿ ਕਰਹਿ ਹਰਿ ਕ ਗੁਨ ਗਾਇ ॥

22 (3) 292

(18) ਸਾਧਿ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮਿਲਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ
ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਅਤੇ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਮਾਣੋ।

ਸਾਧਿ ਸੰਗ ਮਿਲਿ ਕਰਹੁ ਆਨੰਦ ॥

ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰਮਾਨੰਦ ॥ 22 (5) 293

ਉਪਰ ਦਿਤੇ ਨੰ : 17 ਤੇ 18 ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ
ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 12ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ
‘ਪਦਮ’ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹਨ :

“ (22) ਉਹ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ
ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਤਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਹੈ, ਹਰ ਜੀਅ
ਜੇਤ ਦੀ ਪਤਿਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੋ ਕੇ ਸਭ
ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਸੋਝੀ
ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਉਹ ਵਸ ਗਿਆ ਉਹ ਨਿਰਵੈਰ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਸੰਵਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਵੀ ਕੋਈ
ਨਿਰਭੈ ਹਸਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖੁਦ ਨਿਰਭੈ ਹੋ

ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਨਿਰਭਉ ਜਪੈ ਸਗਲ ਭਉ ਮਿਟੈ ॥

ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਛੁਟੈ ॥

ਨਿਰਭੈ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਦਾ ਰਤਬਾ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਗਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅਮਰ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲ ਭੀ ਉਸਨੂੰ ਭੈ ਭੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ :

ਜਿਸ ਮਨਿ ਬਸੈ ਸੋ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ।

ਤਾ ਕੈ ਨਿਕਟ ਨ ਆਵੈ ਕਾਲ ॥

ਅਮਰ ਭਏ ਅਮਰਾ ਪਦ ਪਾਇਆ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥ ੮ ॥ ”

‘ਪਦਮ’ ਸੁਖਮਨ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਸਮਝਨ ਤੋਂ ਕਿਤਨੀ ਵਿਥ ਤੇ ਹੈ ਪਾਠਕ ਆਪੇ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾ ਲਵੈ :

(19) ਹੁਣ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਬਾਬਤ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣਾ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਬਤ ‘ਪਦਮ’ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

“ (24) ਅੰਤਮ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਸਵੈ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸਨਮੁਖ ਰਖਕੇ ਤੇ ਪਰਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਪੂਰਨਤਾ ਪਾ ਲਈ । ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ

ਦਾ ਸਾਰ ਇਹ ਹੈ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟ ਵਸਦਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਕੁਲ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ।

ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸਰੇਸ਼ਟ ਸਧਨ ਹੈ । ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਜੋ ਵੀ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੁਖ ਰੋਗਾਂ ਤੇ ਸੰਕਟਾਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੋ 'ਸੁਖਮਨੀ-ਸਹਿਜ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਨਾਮ' ਹੀ ਹੈ । ਇਸਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸੰਕਟ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਨਾਮ ਜਪ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੁਹਰਾਈ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਮਨਿ ਬਸੈ ਸੁਨੈ ਲਾਇ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥
 ਤਿਸ ਜਨ ਆਵੈ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚੀਤਿ ॥
 ਜਨਮ ਮਰਨ ਤਾ ਕਾ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰੈ ॥
 ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਤਤਕਾਲ ਉਧਾਰੈ ॥
 ਨਿਰਮਲ ਸੋਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਕੀ ਬਾਨੀ ॥
 ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ ॥
 ਦੁਖ ਰੋਗ ਬਿਨਸੈ ਭੈ ਭਰਮ ॥
 ਸਾਧ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਤਾਕੇ ਕਰਮ ॥
 ਸਭ ਤੇ ਉਚ ਤਾਕੀ ਸੋਭਾ ਬਾਨੀ
 ਨਾਨਕ ਇਹ ਗੁਣਿ ਨਾਮ ਸੁਖਮਨੀ ॥੮॥ ੨੪ ॥

ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਬਤ ਕੁਝ ਸੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪਿਛੇ ਪੰਨਾ 9 ਤੇ ਇਹ ਅੰਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ :

(5) 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਦਾ

ਸਾਰ ਅੰਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ 24ਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਸਾਰ ਅੰਸ਼ ਹੈ ।”

ਸਲੋਕ ਇਹ ਹੈ :

ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭ ਆਰਾਧਿਆ ਪੂਰਾ ਜਾ ਕਾ ਨਾਉਂ ॥

ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥

ਇਸ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਠੀਕ ਅਨੁ-
ਵਾਦ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼/ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਬਹੁਤ
ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤਦ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ‘ਆਰਾਧਿਆ’ ਦੇ ਸਹੀ
ਅਰਥ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਨਗੇ। ਇਕੋ ਤੁਕ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ
ਲਿਆਈਏ।

ਬਡਭਾਗੀ ਤੇ ਜਨ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਹਿ ॥

14 (3) 281

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਦੋਂ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਰਤਿ ਵਿਹਯੀ
ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ
ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਡਭਾਗੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਅਰਥ ਬਨੇ :

ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਮਾਲਕ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਪੂਰਾ

ਹੈ ਉਸਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅਨਭਵ ਰਾਹੀਂ
ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁਣ ਭੀ ਅਕਾਲ
ਪੁਰਖ ਦੇ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਪਾਠਕ ਲਈ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵਾਹਿਦ (Sole) ਭਗਤੀ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣੇ/ਰਸਮਈ ਉਚਾਰਣ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਭੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਛਡਨਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਸਿਖ ਲਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ-ਮੁਕਤਿ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਨ-ਸੁਖ ਮਨ-ਸਦਾ ਸੁਖ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਮਨ ਦੁਨਿ-ਆਵੀ ਦੁਖਾਂ (ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਂ) ਨੂੰ ਦੁਖ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਦਾ ਭਾਗ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਮਨ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਰਦਮਨ ਸਿੰਘ ਬਾਗਤੀਆਂ ਇਸ ਸੰਨਬੰਧ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਆਪਣੇ ਲੇਖ One Guru One movement (2) ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

“The first brick which the first Nanak laid of his teachings and dissemination of knowledge was in poetry and music,

Both of these reached a stage of perfection during time of his nine successors, untouched and unparalleled so far. Moreover, in Sikhism Satguru has laid down music (Kirtan) as the only and sole form of worship.

(2) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ
ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਮਾਰਚ 1978 ਪੰਨਾ 114

ਇਸੇ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਓਲੱਥਾ ਹੈ (1)

“ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਲਗਾਈ ਪਹਿਲੀ ਇਟ ਕਾਵਯ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਕਾਵਯ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁਜ ਗਈਆਂ ਜਿਸਦੀ ਸਾਨੀ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੁਣ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਵਲੋਂ ਕੇਵਲ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵਾਹਿਦ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।”

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਹਵਾਲਿਆ ਦੇ ਪੜ੍ਹਣ ਪਿਛੋਂ ਭੀ ਜੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਪੂਰਵ ਵਿਚਾਰਾ (Pre-judice) ਦੀ ਜਕੜ ਕਾਰਣ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਨਿਸਚਾ ਕਰਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਾਧਨ 'ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ' ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਨਿਸਚੇ ਬਣਾਏ ਬਗੈਰ ਭਉਜਲ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਨਾ।

ਮਨ ਮੂਰਖ ਅਜਹੂ ਨਹ ਸਮਝਤ

ਸਿਖ ਦੇ ਹਾਰਿਓ ਨੀਤ ॥

ਨਾਨਕ ਭਉਜਲ ਪਾਰਿ ਪਰੈ

ਜਉ ਗਾਵੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਗੀਤ । (12)

ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਡੰਘਲਾ ਉਠਨਾ ਭੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਦਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸਾਧਨ 'ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ' ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਜੇ ਦੋ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਦੇ ਵਜ਼ਤਰੀ ਤੇ ਇਕ ਜੋੜੀ

ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਭੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਰ ਵੀਰੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤੀ ਕੇਵਲ 'ਰਬਾਬ' ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਕਰਾਂਡੀ ਕਾਰ ਧਰਮ ਦੀ ਪੱਕੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰਸਿਖ ਵਡਭਾਗੀ ਹਨ ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ 'ਸਹਿਜ ਆਨੰਦ' ਅਵਸਥਾ ਮਾਨਨ ਦੇ ਰਾਹ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਗੁਰਮਿਤ ਤਾਂ ਜਨ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੈ। ਸੋ ਵੀਰੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਦੀ ਲੇਅ (ਆਵਾਜ਼) ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਤਨੀ ਹੋਵੇ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤਾਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਰੁਝ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਧ ਉਚਾਰਣ ਵਿੱਚ ਆਈ ਤਰੁਟੀ ਸਮਝਾ ਸਕੇ। ਐਸੀ ਸੂਚਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਕੇ ਅਸੁਧ ਤਕ ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਉਸਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇ

(1) ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ ਲੇਖਕ ਭਾਈ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਐਸ: ਏ: ਪੇਨਾ 194 ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਸਤੰਬਰ 1984 ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਿਸ਼ਨ ਸੀਰੀਜ਼ ਟ੍ਰੈਕਟ ਨੰ 261 ਪੰਨਾ 11 ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਤੰਬਰ 1984 ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਹਨ।

ਤਏ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅੱਗੇ ਜਾਰੀ ਕਰੋ । ਇਸ ਤਰਾਂ ਤੁਹਾਡੀ
ਸ਼ੁਰਤਿ ਦੂਖਤ ਯਾਦਾਂ ਜਾਂ ਸੁਆਰਥਕ ਮਾਇਆ ਜੋੜਨ ਵਿਚ
ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੀਣ/ਮਗਨ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਘਟੇ ਘਟ ਪਾਠ ਕਰਨ
ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵਲ ਰੁਝ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਵਸ਼ਕ
ਹੀ ਮਨ ਸੁਖੀ ਮੈਹਸੂਸ ਕਰੇਗਾ ।

ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੋਰ ਤੇਖਲਾ ਕਿ ਪਾਠ ਤਾਂ
ਦਿੰਦੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਨ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੋਵੇ ਠੀਕ
ਨਹੀਂ । ਗੁਰਵਾਕ ਹਨ

- (1) ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭ ਮਉਲਿਆ ਸਦ ਬਸੰਤ ।
ਇਹੁ ਮਨ ਮਉਲਿਆ
ਗਾਇ ਗੁਣ ਗੋਬਿੰਦ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ।

ਬਸੰਤ, 3, 1173

- (2) ਐਸੀ ਰਵਤ ਰਵਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ,
ਹਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤ ਲਾਈ ।
ਬਿਸਮ ਭਏ ਗੁਣ ਗਾਇ ਮਨੋਹਰ,
ਨਿਰਭਉ ਸਹਿਜ ਸਮਾਈ ॥੩॥
ਹਿਰਦੈ ਨਾਮ ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਨਿਰਹਲ
ਘਟੈ ਨ ਕੀਸਤਿ ਪਾਈ ॥
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਕੋਈ ਨਿਰਧਨ
ਸਤਿਗੁਰ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥੪॥
ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਾਨ ਭਏ ਸੁਨ ਸਜਨੀ
ਦੂਤ ਮੂਏ ਬਿਖ ਖਾਈ ॥
ਜਬ ਕੀ ਉਪਜੀ ਤਬ ਕੀ ਤੈਸੀ
ਰੰਗਲ ਭਈ ਮਨਿ ਭਾਈ ॥੫॥

ਸਹਿਜ ਸਮਾਧਿ ਸਦਾ ਲਿਵ ਹਰਿ ਸਿਉ
ਜੀਵਾ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਈ ॥

ਗੁਰ ਕ ਸਬਦ ਰਤਾ ਬੈਰਾਗੀ
ਨਿਜ ਘਰਿ ਤਾੜੀ ਲਾਈ ॥੯॥

ਸਾਰੰਗ ਅਸਟਪਦੀ ਮ: ੧ ਘਰ ੧ 1232
ਹਰਿ ਬਿਨ ਕਿਉ ਜੀਵਾ ਮੇਰੀ ਮਾਇ

- (3) ਹਰਿ ਜਨ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਹਸਿਆ ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤ ਬਨੀ ਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ,
ਧਰ ਮਸਤਕਿ ਪ੍ਰਭ ਲਿਖਿਆ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ।
ਕਲਿਆਣ ੪, 1319

ਕੁਝ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੋਖਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀਰਤਨੀਏ ਨੂੰ ਸਬਦ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਚੁਣਕੇ ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਸਮਾਦੀ ਹੋਵਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਜੀ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਪਾਠਕ ਪੰਨਾ 21 ਤੇ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਹੋਣ (ਭਾਵ ਸੁਰੀਲਾ ਪਨ) ਦਾ ਲਾਹਾ ਖਟੇਗਾ।

ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਡ ਅੱਡ ਅਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਛਾਪੀਆਂ 'ਸੋਥਾ ਸੈਂਚੀਆ' ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਲ ਭੀ ਫੀ ਸੈਟ ਦਾ 80 ਰੁਪਏ ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸੇ ਸੰਸਥਾ ਦਾ

ਛਾਪਿਆ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਚਾਰ ਸੌਂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤ ਮੁਕੰਮਲ ਸੈਟ 120/ ਰੁਪਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਪੰਨੇ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਹੀ ਅੱਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ/ ਭਾਵ ਅਰਥ ਭੀ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵਫ਼ਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪਹਿਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਲਈ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ

1. ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਸਵੇਰੇ 6 ਤੋਂ 9 ਬਜੇ ਤਾਂਈ

ਬਿਲਾਵਲ [ਐਸਨੀ], ਸਰਪਰਦਾ, ਦੇਵ ਗਿਰੀ, ਕੁਕੁਭ, ਅਲੈਆ ਤੇ ਲਛਾ ਸ਼ਾਖ ਬਿਲਾਵਲ, ਧਨਾਸਰੀ ਭੈਰਵੀ, ਰਾਮਕਲੀ, ਭੈਰਉ ਤੇ ਹਿੰਡੋਲ ।

2. ਦਿਨ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਸਵੇਰ 10 ਬਜੇ ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ 9 ਤਾਂਈ ॥

ਗੋਂਡ, ਨਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਟੋਡੀ ਦੇਸੀ, ਆਸਾਵਾਰੀ ਗੂਜਰੀ ਦੇਵ ਗੰਧਾਰੀ, ਟੋਡੀ ਤੇ ਖਟ ਟਡੀ ।

3. ਦਿਨ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ 12 ਬਜੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ 3 ਬਜੇ ਸ਼ਾਮ ਤਾਂਈ

ਗੋਂਡ, ਸਿਰੀ, ਵਡਹੰਸ, ਸਾਰੰਗ, ਗੋਂਡ ਸਾਰੰਗ, ਸੂਹੀ,

ਧਨਾਸਰੀ, ਕਾਫੀ, ਧਨਾਸਰੀ ਪੂਰਬੀ, ਮਾਝ, ਮਾਰੂ
ਬਿਲਾਸਖਾਨੀ ਟੋਡੀ ।

4. ਦਿਨ ਚੋਥਾ ਪਹਿਰ ਸ਼ਾਮ 3 ਬਜੇ ਤੋਂ 6
ਬਜੇ ਤਾਂਈ

ਕਲਿਆਨ (ਸ਼ਾਮ ਤੇ ਸ੍ਰੀ) ਤੁਖਾਰੀ, ਸਿਰੀ, ਗਉੜੀ,
ਗਉੜੀ ਮਾਲਵਾ, ਗਉੜੀ ਚਤੀ, ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ,
ਬੈਰਾੜੀ ਤੇ ਜੈਤਸਰੀ ।

5. ਰਾਤ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਸ਼ਾਮ 6 ਬਜੇ ਤੋਂ 9
ਬਜੇ ਤਾਂਈ

ਕਲਿਆਨ (ਸ਼ਾਮ, ਸੁਧਿ, ਭੋਪਾਲੀ, ਐਮਨ) ਤੇ
ਕੇਦਾਰਾ ।

6. ਰਾਤ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਰਾਤ 9 ਬਜੇ ਤੋਂ 12
ਬਜੇ ਅਧੀ ਰਾਤ ਤਾਂਈ

ਮਲੋਹਾ ਕੇਦਾਰਾ, ਜੈਜਾ ਵੰਤੀ, ਸੋਰਠਿ, ਬਿਹਾਗੜਾ,
ਤਿਲੰਗ, ਨਟ ਬਿਲਾਵਲ, ਨਟ ਨਾਰਾਇਨ, ਕਾਨੜਾ
(ਨਾਇਕੀ ਤੇ ਬਗੋਸਰੀ)

7. ਰਾਤ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ, ਅਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ 3
ਬਜੇ ਸਵੇਰ

ਕਾਨੜਾ (ਅਡਾਨਾ, ਦਰਬਾਰੀ, ਸ਼ਾਹਾਨਾ) ਤੇ ਬਿ-
ਲਾਵਲ

8. ਰਾਤ ਚੋਥਾ ਪਹਿਰ 3 ਬਜੇ ਤੋਂ 6 ਬਜੇ
ਸਵੇਰ

ਬਸੰਤ, ਸੁਕਲ ਬਿਲਾਵਲ, ਭੈਰਉ, ਕਾਨੜਾ (ਅਭੋਗੀ)

ਤੇ ਰੇਵਤੀ

ਭੂਪਾਲੀ ਟੋਡੀ, ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੇ ਬਿਭਾਸ

ਨੋਟ : ਮਲਾਰ ਰਾਗ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਹਰ ਵੇਲੇ ।
ਬਸੰਤ-ਰਾਗ ਮਾਘੀ ਤੇ ਹੌਲੇ ਮਹਲੇ ਤਾਈਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ।

ਸੋ ਪਾਠਕੋ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮੂਲਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ
'ਪੂਰੇ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਉ' ਤੇ ਉਹ ਭੀ 'ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਇ', ਕਿਸ
ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਜਿਸਦਾ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ
ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ :-

ਭੂਥੈ ਖਾਵਤ ਲਾਜ ਨ ਆਵੈ ॥
ਤਿਉ ਹਰ ਜਨ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥੧॥
ਅਪਨੇ ਕਾਜ ਕਉ ਕਿਉ ਅਲਕਾਈਐ ॥
ਜਿਤ ਸਿਮਰਨਿ ਸਦਾ ਚਰਗਹ ਮੁਖ ਊਜਲ,
ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਈਐ ॥੧॥ ਰਹ ਉ
ਜਿਉ ਕਾਮੀ ਕਾਮਿ ਲਭਾਵੈ ॥
ਤਿਉ ਹਰਿ ਢਾਸ ਹਰਿ ਜਸ ਭ ਵੈ ॥੨॥
ਜਿਉ ਮਾਤਾ ਬਾਲ ਲਪਟਾ ਵੈ,
ਤਿਉ ਗਿਆਨੀ ਨਾਮ ਕਮਾਵੈ ॥੩॥
ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਤੇ ਪਾਵੈ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਧਿਆਵੈ ॥੪॥੧੯॥੮੩॥

ਸ਼ੇਰਨਿ 5, 629

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੁਖਮਨੀ

2: 5. 1989

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ ਪਾਟਿਆਲਾ

ਇਹ ਮਿਸ਼ਨ ਸੰਨ 1963 ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਪਰਸਾਰ ਲਈ ਟਰੈਕਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੀਤੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਅਖਵਾ ਜੂਨ 1989 ਤਕ 363 ਟਰੈਕਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਕਈ ਟਰੈਕਟ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਵੱਡੇ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੇ ਹੋਰ ਅਜੇਹੇ ਪੁਸਤਕ ਛਾਪਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੈ। ਟਰੈਕਟ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਲਾਗਤ ਸਮਾਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤਕ ਛਾਪੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

- 1 ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਚਲਾਇਆ—ਦੂਸਰੀ ਛਾਪ ਮੁੱਖ 10 ਰੁਪੈ
- 2 ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ 1920-25 ਮੁੱਖ 4 ਰੁਪੈ
- 3 ਕਿਉਂ ਕੀਤੇ ਵੇਸਾਹ..... ਮੁੱਖ 10 ਰੁਪੈ
- 4 ਵਰਿਆਮ ਇਕੋਲਾ ਦੂਜੀ ਛਾਪ ਮੁੱਖ 15 ਰੁਪੈ
- 5 ਸਿਖ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਹਲੂਣਾਂ
ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਮੁੱਖ 15 ਰੁਪੈ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾ ਸ੍ਰ. ਲੇਖਕ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ
- 6 One Guru one Movement ਅਤੇ
ਗੁਰੂ ਆਸਾ ਲੇਖਕ ਭਾਈ ਅਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ 3 ਰੁਪੈ

ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਸ ਨੂੰ ਟਰੈਕਟ ਹਰ ਦੂਜੇ ਮਹੀਨੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਲ ਭਰ ਅੰਦਰ ਗਿਣਤੀ ਵੀਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਛਪਾਈ ਅੰਦਰ ਮਹਿੰਗਾਈ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਨਵਰੀ 87 ਤੋਂ 100 ਰੁਪੈ ਦੇ ਬੁਕ ਪੋਸਟ ਦਾ ਰੇਟ ਪਹਿਲੇ ਨਾਲੋਂ 2 ਗੁਣਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਚੰਦੇ ਦੀ ਦਰ 1987 ਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਵੀਹ ਰੁਪੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪਰਯੰਤ 150 ਰੁਪੈ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ— ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਾਲ ਜਾਂ 125 ਰੁਪੈ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਉਹ ਵਧੀ ਦਰ ਦੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ।

ਪਰਦੇਸੀ ਵਸਦੇ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ ਦਾ ਚੰਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਡਾਕ ਲਈ ਤਿੰਨ ਸੌ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਲਈ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪੈ ਹੈ
ਛਾਪਕ—

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ :—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਮਿਸ਼ਨ

ਸਕੱਤਰ
ਤੀਜੀ ਵਾਰ 1000 ਕਾਪੀ
ਜੂਨ 1989